

## บทที่ 1

### บทนำ

#### 1. ความนำ

ในการศึกษาปรัชญาจีน สิ่งหนึ่งซึ่งควรคำนึงถึงก็คือ ลักษณะพิเศษของปรัชญาจีน เพราะจะทำให้ทราบถึงช่องว่างระหว่างความคิดของตะวันตกกับตะวันออก และยังจะได้ทราบถึงปฐมกำเนิดหรือที่มาของปรัชญาจีน ว่ามีที่มาอย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะทำความเข้าใจในรายละเอียดได้ง่ายยิ่งขึ้น

ลักษณะของปรัชญาจีนที่มีความแตกต่างจากปรัชญาตะวันตก กล่าวคือ ปรัชญาตะวันตก มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิทยาศาสตร์และศาสนา แต่ปรัชญาจีนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจริยศาสตร์ การเมือง วรรณคดี และศิลปะ ทั้งนี้เพราะว่าปรัชญาจีนนั้นมิได้มีการรณรงค์ว่า จงแสวงหาความรู้ เพื่อความรู้ แต่ความรู้ในคตินี้คืออุปกรณ์และมรรควิธีที่นำไปสู่อุดมคติอันสูงส่ง ที่ปฏิบัติได้จริงในชีวิต รากฐานของปรัชญาจีนจึงอยู่ที่ความกระหายของนักปราชญ์ ผู้ปรารถนาจะเข้าใจวิถีทางของการเมือง การปกครอง และล่วงรู้ความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพทางสังคม และหน้าที่ของพลเมืองดี คติความคิดต่าง ๆ ของนักปราชญ์จีน จึงมุ่งไปที่ปัญหาของการเมือง แทนที่จะมุ่งไปสู่ปัญหาของวิทยาศาสตร์ ผลก็คือว่า ในขณะที่นักปราชญ์ตะวันตกเป็นนักวิทยาศาสตร์และนักปรัชญานั้น นักปราชญ์ของจีนก็เป็นนักทฤษฎีการเมืองและนักปรัชญาในเวลาเดียวกัน ความสนใจในเรื่องสถาบันทางสังคมและการเมืองนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นอันแท้จริงของปรัชญาจีน

#### 2. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ลัทธินิติธรรมนิยม ถือกำเนิดขึ้นในขณะที่ประเทศจีนกำลังแตกแยกเป็นแคว้น ๆ และมีสงครามระหว่างแคว้นเกิดขึ้นอยู่เป็นเนืองนิจ มีบุคคลกลุ่มหนึ่งเห็นว่า หากจะใช้หลักปรัชญาที่ว่า

ผู้ปกครองควรมีคุณธรรมและเป็นแบบฉบับแก่ผู้อยู่ใต้ปกครอง ด้วยความประพฤติที่ดีงาม จะไม่สามารถปกครองบ้านเมืองให้อยู่ในความสงบได้ จำต้องใช้วิธีการที่รุนแรงกว่านั้น โดยใช้กฎหมายเป็นหลัก และกฎหมายควรเปลี่ยนไปตามสถานที่และสิ่งแวดล้อม<sup>1</sup> ปรัชญาสำนักนี้ถือกำเนิดมาจากความคิดดั้งเดิมของบุคคลหลาย ๆ คน ที่นิยมให้กษัตริย์ปกครองประชาชน โดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้แน่นอน ความคิดเหล่านี้ที่สำคัญมาจากสามสาย ๆ หนึ่งสนับสนุนอำนาจของผู้ปกครอง สายหนึ่งสนับสนุนการปกครองโดยผู้ปกครองที่มีศิลปะในการปกครอง และอีกสายหนึ่งสนับสนุนการปกครองโดยใช้กฎหมายเป็นมาตรการวัดความถูกต้องอย่างเคร่งครัด ผู้รวบรวมความคิดเหล่านี้เข้าด้วยกัน แล้วให้อรรถาธิบายเพิ่มเติมจนสามารถยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติได้ คือ หัน เฟย จื่อ (Han Fei Tzu) เขาจึงได้รับยกย่องให้เป็นศาสดาของสำนักนี้<sup>2</sup> หัน เฟย จื่อ ถือว่าการมีกฎหมายเป็นเครื่องควบคุมประชาชนของรัฐนั้น เป็นการมองอนาคตระยะยาว และเป็นผลดีต่อผู้ที่ถูกกฎหมายบังคับเอง การออกกฎหมายและข้อบังคับ เท่ากับเป็นการรักษามนุษยชาติจากความระส่ำระสาย เป็นการป้องกันผู้แข็งแรงกดขี่ผู้อ่อนแอกว่า ในประเทศจีนสมัยนั้น กลุ่มชนที่ถูกใจมากที่สุดได้แก่พวกนิยมลัทธิขงจื้อ พวกซึ่งสวดมนต์ภาวนาสว่างหาคุณธรรม เช่น ให้กตัญญูต่อบิดามารดาและจงรักภักดีต่อเพื่อน พวกนี้ถือว่าเป็นภัยต่อสังคม เพราะทำการติดต่อและป้องกันบิดามารดาเพื่อนฝูงผู้ล่วงละเมิดกฎหมายให้พ้นผิด ถ้าปล่อยให้พวกนี้ปกปิดความผิดประชาชนจะยิ่งใหญ่กว่ากฎหมาย<sup>3</sup> ฐานะของกษัตริย์ในอุดมคติของ หัน เฟย จื่อ เป็นประมุขของรัฐ สามารถทรงการให้กฎหมายมีผลใช้บังคับได้ทั่วประเทศ การที่จะให้กษัตริย์มีอำนาจจนการคนทั้งประเทศได้นั้น กษัตริย์ต้องมีกำลังทหารหนุนคำสั่งอยู่เบื้องหลัง (ทำคำสั่งนั้นให้เป็นคำสั่งโดยกฎหมาย มิใช่คำสั่งที่เป็นไปในรูปของศีลธรรม)

<sup>1</sup> เพ็ชรี สุมิตร, ประวัติอารยธรรมจีน (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 63.

<sup>2</sup> เขียน ถีระวิทย์, วิวัฒนาการการปกครองของจีน (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2517), หน้า 26.

<sup>3</sup> เขียน ถีระวิทย์, เรื่องเดิม หน้า 29.

อย่างไรก็ตาม ปรัชญานิติธรรมของ หัน เฟย จื่อ มิใช่เป็นเพียงทฤษฎีหรือความคิดเกี่ยวกับรัฐในอุดมคติที่เป็นไปไม่ได้ แต่ได้มีการนำมาใช้ในสมัยราชวงศ์ จิ้น (Ch'in) ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศจีนมีการจลาจล จิ้น ซี ย็องเต้ ได้สร้างจีนเป็นปึกแผ่นและสถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิองค์แรกของจีน ลักษณะการปกครองของ จิ้น ซี ย็องเต้ สมัยนั้นถือได้ว่าเป็นแบบฉบับของการปกครองที่ตัวพระเจ้าแผ่นดินเปรียบเสมือนรัฐบาล พระองค์ทรงเลือกใช้ลัทธินิติธรรมนิยมนี้ เป็นหลักปรัชญาสังคมและการเมืองเพียงอย่างเดียว เมื่อได้เลือกปรัชญาระบบนี้แล้วก็เห็นว่าหลักความคิดหรือปรัชญาอื่น ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อจิตใจของประชาชน จะต้องปราบปรามและทำลายเสีย หลายคนถูกฆ่าตายเพราะขัดขึ้นหรือคัดค้าน<sup>1</sup> การกระทำของ จิ้น ซี ย็องเต้ นับว่าเป็นรัฐบาลชุดแรกในประวัติศาสตร์จีน ที่นำเอาระบบควบคุมความคิดมาใช้ในการปกครองและเป็นการสิ้นสุดของระบบศักดินาสวามิภักดิ์ จากนั้นพระองค์ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศ ตามอุดมการณ์ของลัทธินิติธรรมนิยมอย่างเคร่งครัด ทั้งทางด้านการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ และการทหาร

#### ลัทธิเหมา (Maoism)

การปฏิวัติโดยการนำของ เหมา เจ๋อตง นั้นมิใช่เป็นการสืบราชสมบัติดังครั้งก่อน ๆ แม้ว่าร่องรอยของสถาบันในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชบางประการจะยังปรากฏ แต่ประชาชนโดยทั่วไปมีท่าทีและทรรศนะใหม่ เป็นต้นว่า แม้ลัทธิเหมาสมัยนั้นมีฐานะเหมือนจักรพรรดิในอดีต ทำตัวเป็นองค์รัฐาธิปัตย์ แต่ลัทธิเหมาเป็นกลุ่มชน และอ้างอำนาจเป็นตัวแทนของประชาชน มิใช่อ้างอำนาจเป็นตัวแทนของสวรรค์ และผู้นำคือ เหมา เจ๋อตง ก็เคยลงไปชนดินกับประชาชนภายหลังเป็น "จักรพรรดิ" แล้ว<sup>2</sup> นี่คือนสิ่งที่ เหมา เจ๋อตง พยายามทำให้เห็นว่า

<sup>1</sup> นันทนา กบิลกาญจน์, ประวัติศาสตร์และอารยธรรมโลกยุคโบราณ (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526), หน้า 96.

<sup>2</sup> เขียน ชีระวิทย์, นโยบายต่างประเทศของจีนคอมมิวนิสต์ (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511), หน้า 1.

สภาพและเงื่อนไขของกาลเทศะเป็นสิ่งที่เราต้องปรับให้เข้ากับสภาพเหล่านั้นให้ได้ และในช่วงนี้เกิดความแตกแยกเป็นก๊กเป็นหมู่ การรวบรวมสมัครพรรคพวก จึงต้องใช้นโยบายที่เข้มแข็งและรัดกุม เหม่า เจ๋อ ตุง ได้พยายามสร้างฐานอำนาจและอิทธิพลของตนเองไปในทางการเมือง จัดระเบียบและเสริมสร้างกำลังทางทหาร ซึ่งเรียกว่า "กองกั้นแดงแห่งกรรมกรและชาวนาจีน" ฐานอำนาจเหล่านี้ส่งเสริมให้เขาขึ้นไปเป็นผู้ปกครองประเทศจีนบนผืนแผ่นดินใหญ่ ในที่สุด หลังจากก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำ เหม่า เจ๋อ ตุง ก็ได้ปฏิรูปการเมืองการปกครองและการทหาร ตามแบบฉบับของเขา เหม่า เรียกการปกครองแบบนี้ว่า เผด็จการประชาธิปไตยของประชาชน หมายความว่าสิทธิหรือความเห็นส่วนบุคคลต้องถูกยกเลิก แต่สิทธิที่คนจีนจะได้มาใหม่นี้ เป็นสิทธิและความคิดเห็นของประชาชนโดยส่วนรวม<sup>1</sup> ความสัมพันธ์ทางด้านครอบครัวมีความสำคัญน้อยลง แต่เน้นหนักไปทางผลประโยชน์ของรัฐ เด็ก ๆ ได้รับการสั่งสอนให้รายงานคำพูด หรือการกระทำของบิดามารดา ปู่ย่าตายาย มาให้รัฐทราบ เพื่อการลงโทษ<sup>2</sup> การปลูกฝังความคิดเหล่านี้ นับว่ามีความขัดแย้งกับความรู้สึกของประชาชนผู้ซึ่งยังยึดถือประเพณีเก่า ๆ อีกจำนวนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ภายในปี ค.ศ. 1952 การปกครองของลัทธิเหม่าก็มีความมั่นคงดี บรรดาพวกที่คัดค้านก็ถูกฆ่าตายไปเสียมาก บรรดาประชาชนก็รอคอยสมัยแห่งเหตุการณ์ใหม่ ซึ่ง เหม่า เจ๋อ ตุง ได้วางแผนไว้ในห้าปี รอคอยด้วยความหวังและความกลัว

จากที่ได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้น ถ้าหากนำมาเปรียบเทียบกับระหว่างลัทธินิติธรรมนิยมของ หัน เฟย จื้อ กับลัทธิของ เหม่า เจ๋อ ตุง จะเห็นว่ามีส่วนที่คล้ายคลึงกันมาก ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ หรือการทหาร โดยเฉพาะเกี่ยวกับความเป็นมนุษยนิยม และการเน้นปรัชญาเชิงปฏิบัติ ที่นำมาใช้แก้ปัญหาอย่างได้ผล ทั้งในด้านส่วนตัวและสังคมส่วนรวม จากประเด็นต่าง ๆ ของความคล้ายคลึงกันนี้ ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาว่า

<sup>1</sup> ฌอน อานามวัลท์, การวิเคราะห์เอเชียปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : บุรณาสาลัน, 2528), หน้า 288.

<sup>2</sup> สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ประวัติศาสตร์จีน (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 288.

เหมา เจ๋อ ตุง ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากลัทธินิติธรรมนิยมหรือไม่ โดยเฉพาะจาก หัน เฟย จื้อ ซึ่งเป็นผู้รวบรวมแนวคิดปรัชญานิติธรรมและจัดเป็นระบบ งานวิจัยชิ้นนี้ได้พยายามสืบค้นหาความสัมพันธ์ของทั้งสองลัทธิ ว่ามีความเกี่ยวข้องกันหรือไม่ อย่างไร โดยผู้วิจัยได้วางแบบแผนของความสัมพันธ์ไว้ 2 ลักษณะ สำหรับใช้ตีความในบทสรุป คือ ความสัมพันธ์โดยตรงและความสัมพันธ์โดยอ้อม ที่ทั้งสองลัทธิอาจมีต่อกัน

### 3. สมมติฐานของการวิจัย

ลัทธิเหมา (maoism) เป็นการนำตัวของลัทธินิติธรรมนิยมของ หัน เฟย จื้อ ในสมัยโบราณ

### 4. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

4.1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลัทธินิติธรรมนิยมของ หัน เฟย จื้อ และลัทธิเหมา

4.2 เปรียบเทียบถึงความสัมพันธ์ และอิทธิพลของลัทธินิติธรรมนิยมของ หัน เฟย จื้อ ที่มีต่อลัทธิเหมา

### 5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทางการเมือง การปกครองตามแบบฉบับของนักนิติธรรมนิยม และลัทธิเหมา ภายใต้การนำของ เหมา เจ๋อ ตุง โดยมองถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมกับการวางกฎระเบียบข้อบังคับ

5.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดทางการเมือง การปกครองของทั้งสองลัทธิ โดยถือเอาการมองธรรมชาติของมนุษย์และเหตุการณ์ตามยุคสมัยนั้น ๆ เป็นเงื่อนไขในการเปรียบเทียบ และหาความสัมพันธ์ทางความคิดระหว่าง เหมา เจ๋อ ตุง กับ หัน เฟย จื้อ

## 6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในปรัชญานิติธรรมนิยมของ หัน เฟย จื้อ ซึ่งเป็นระบบปรัชญาการเมืองที่เก่าแก่ของจีน รวมทั้งลัทธิเต๋า (taoism) ของเต๋า เจ้อ ตุง
- 6.2 ทำให้มีความรู้ใหม่ และใช้อ้างอิงสำหรับสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เพราะงานวิจัยนี้มุ่งสืบค้นหาความสัมพันธ์ และวิวัฒนาการแนวคิดทางการเมือง การปกครองของจีนในอดีต กับปัจจุบัน
- 6.3 ให้ความรู้ทั้งในแนวปรัชญา ประวัติศาสตร์ และการเมือง

## 7. วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นการวิจัยแบบบรรยาย และวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากหนังสือและบทความต่าง ๆ ที่มีผู้เขียนวิเคราะห์วิจัย เกี่ยวกับแนวคิดของ หัน เฟย จื้อ และ เต๋า เจ้อ ตุง โดยการนำเอาข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษาวิเคราะห์ตีความในเชิงปรัชญาและสรุปผลการวิจัยตามสมมติฐานที่ตั้งไว้